

להגביה המחיצה אם רואה שאי אפשר לו לשכנעם להגביה ואין דרך אחרת, שיכול להתפלל שם. ופשטו שהצריכו שנוי רשות, שאם אין הסתרת הראות כגהוג מדור דור וגם אין הבדלת רשות, מחיצת י' טפחים מאי עבדתה.

הנה אם רוצה כבודו להעמיק בענינים אלה יתענין ביחס שבין קלות ראש לבין לשונות ולא היו מעורבין בגמרא ובתוספתא ברישא ובסיפא וכו', וכן ביחס בין פסוק וספדה הארץ משפחות משפחות וגו' לבין ענין קלות ראש לשיטת הרמב"ם לחוד ולשיטת רש"י לחוד ופרוש הפסוק הזה האם הוא מורה על מחיצה אם לאו, וכעת אקצר, בברכה.

יהודה הרצל הנקין

רב אזורי

בעצמו בנדון. גם מה שסיים לחלק בין בית כנסת ארעי לבית כנסת קבוע אינו כן לע"ד, שאם בעי שנוי רשות מעיקר דין מחיצה נבעי בין בארעי בין בקבוע ואם לאו גם בקבוע לא ליבעי, אטו המצריכים הסתרת הראות מבדילים בין ארעי לקבוע.

גם אגלה לו מה שראיתי ושמעתי מגאוני ארצי, שהועד נאמנה שהגרי"ד סולוביציק שליט"א כמה פעמים התיר תפלה במחיצה בת י' טפחים בשעת דחק גדול. ומעשה היה כאשר יצקתי מים על ידי מו"ז הגאון האדיר צי"ס"ע הרי"א הענקין וצלה"ה ושאלוהו לגבי בית כנסת בבית ספר תיכון שעמדו הבנים מקדימה והבנות מאחור ומחיצת י"א טפחים ביניהם בתפלות המנחה, ולא אמר לא איסור ולא היתר אבל נתן רשות לרב השואל אחרי שישתדל

סימן ג

מחיצה בבית הכנסת האם מן התורה או מדבריהם

כ"ה, ה' אלול תשל"ז
לרב אחר

ובשו"ת אגרות משה שם האריך להקשות על המהרש"א ולסתור את דבריו ממסכת חולין דף פ"ג עמוד ב' שפטרו שוחטי עופות במקדש מכסוי דם מטעם הכל בכתב מיד ה' וגו' ולא תרצו שלהפריש מאיסור עשה של כסוי דם יהיה מותר להוסיף עפר על המזבח לצורך הכסוי, שמע מינה שגם כדי להפריש מאיסור אסור להוסיף על בנין המקדש. אבל לע"ד אין כאן השגה על המהרש"א כי סברה גדולה יש לחלק בין כסוי דם לבין בנין מחיצה, שכיון שצוה הקב"ה על שחיטת העופות, וידעינן שצריך כסוי דם ואף על פי כן מסר מדות הבית לדוד ואיסור הכל בכתב ולא הניח מקום לצבירת העפר לכסוי הדם הנצרך מעבודת העופות הרי סבר וקבל וכצוה במפורש לא להשגיח בכסוי. אבל להפריש מאיסור בשאר דברים שאינם הכרח תוצאות עבודת המקדש לא הוי כצוה שלא להוסיף על הבנין באותם הענינים, וכן בניית גוזזטרא למנוע התערבות אינה כמפורש שלא לעשות כן, שהרי לא היה מוכרח שלא יועיל מה שהנהיגו בתחילה נשים מבפנים ואנשים מבחוץ ורק מחמת הנסיבות הצטרכו לגוזזטרא, ושלא ככסוי

נהניתי לקבל מכתבו, ורק מה שהחזיר את פקדון הנהלת הישיבה, מאד היה ראוי למשרה זו ומה שלא רדף אחריה רק הוסיף לזכותו. ולעתיד. בודאי ידו נטויה.

מה שכתב כבודו שגם לדעת שו"ת אגרות משה צריכים שנוי רשויות, לא מצאתי כן בדבריו. ומה שהוקשה לכבודו מה הטעם שהתקינו שנוי רשויות, אפתח במה שנראה מלשון מכתבו שענין מחיצה הוא מדבריהם ושלא כמו שכתב בשו"ת אגרות משה חלק אורח חיים סימן ל"ט שהוא מדאורייתא. בזה צדק כבודו מאד לע"ד שכן משמעות פרש"י במסכת סוכה דף נ"א עמוד ב' בד"ה קרא אשכחו שצריך להבדיל אנשים מנשים ולעשות גדר בישראל שלא יבואו לידי קלקול עכ"ל, וכן כתב במהרש"א זה התקון לא היה צורך עבודת המקדש אלא לאפרושי מאיסור דערוה לא הוה בכלל הכל בכתב מיד ה' וגו' עכ"ל.

בפני עצמן וכו' עיי"ש ובודאי לא משמע שם מחיצות. ודוחק לחלק בין מעורבין בחד ביי"ת למעורבין בתרי ביי"תין, ועיין במאירי שהבאנו וברמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ה' הלכה ט', ובירושלמי סוכה אמרו היו מעמידין האנשים בפני עצמן והנשים בפני עצמן וכו' עיי"ש וכלשון התוספתא והביים בפני עצמן וכו'.

גם דוחק לאמר שהגם שלשון לבד שבכתוב לא משמע אלא שלא יהיו מעורבין וכמו שכתבנו אבל מרובי לשונות לבד וספדה הארץ משפחות וגו' לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד משפחת בית נתן לבד וגו' משפחות משפחות לבד ונשיהם לבד עכ"ל גלמד להצריך מחיצה דוקא. ועיין במעשים לבני ארץ ישראל מובא באוצר הגאונים לסוכה שם, אם בזמן שהנשים יושבות כאחת בפני עצמן והאנשים בפני עצמן מותרין על מנת שלא ימזגו אנשים לנשים ונשים לאנשים וכן בחילוק המנות והפרפרות אבל אסורין הן בסעודה על מנת שהן מעורבין אלו ואלו האנשים בנשים וכו' עכ"ל, ומובא בספר הפרדס לתלמיד רש"י דפוס קושטנדינא אסור להתערב הנשים עם האנשים בין בסעודה בין בכל ענין אלא נשים לבד והאנשים לבד מקל וחומר ומה אם בעונת האבל כתיב וספדה בית ישראל משפחות לבד בית דוד לבד ונשיהם לבד המשתה והשחוק על אחת כמה וכמה וכו' עכ"ל. אלא בודאי כל עיקר קפידת הכתוב היא שלא ישבו אנשים בין הנשים ממש כלשון לבד, ומחיצה מאן דכר שמה*.

* (הגני"ה) וראיה מהמרדכי למסכת סנהדרין סימן תרפ"ד בדבור המתחיל מקום שנהגו הנשים לצאת לפני המטה יוצאות, שכתב ותימה היאך יוצאות לפני האנשים שלא יסתכלו בהן הא אשכחן פרק החליל שהקיפיה לעזרת נשים גזוטרות כדי שלא יסתכלו בנשים וי"ל הכא כיון דעת צער הוא ליכא למיחש עכ"ל. וקשה שבמסכת סוכה בדה"ב עמוד א' הביאו ראייה מקרא דזכריה להבדיל אנשים מנשים וקרא גופא מדבר בשעת הספד וצער, וכן הקשה הרש"ש בסנהדרין על התוספות בדה"ב עמוד א' בדבור המתחיל נשים יוצאות, אלא ראייה שאין משמעות הכתוב מחיצה אלא שלא יהיו אנשים ונשים בערבוביא אלה בין אלה, ולכן כאן שהנשים הן לפני המטה והאנשים אחורי המטה אינו ענין לקרא דזכריה ושפיר תרץ המרדכי. איברא שיש לתרצו באופן אחר, לפי מה שכתבתי

דב הנצרך משעה ראשונה של עבודת המקדש שממילא התחשב בו הקב"ה ולא התיר צבירת עפר לכסוי דם. ונראה שכוון לזה המהרש"א במה שכתב שזה התקון לא היה צורך עבודת המקדש עכ"ל שבא להוציא כסוי דם שהיה הכרח עבודת המקדש. ואולה גם הקושיא ממסכת זבחים דף ל"ג עמוד א' ובתוספות בד"ה וליעבד פשפש עיי"ש.

וכן מה שהקשה למה לנו קרא דזכריה להשמיע לנו איסור קלות ראש הרי זה נדע גם בלי זה, לע"ד כיון שהכתוב מסר מורא מקדש לחכמים לקבוע באיזה ענין נקרא מורא כמו שכתב במנחת חינוך מצוה רנ"ד אות ד' וכן הוא בספר יראים סי' שכ"ד, אם כן אם סמכו על דעתם לחקן שיהיו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ וכו' עדיין לא באו להוסיף על המקדש, אבל לבנות גזוזטרא נגד איסור הכל בכתב סמכו על הכתוב לגלוי מלתא שיש בערבוב נשים ואנשים איסור שיש לחקן נגדו.

וכן הוא במאירי למסכת סוכה, אף על פי שהבנין כולו על ידי גביא היה ולא היה להם להוסיף סמכו בה בבנין ארעי לגדור פרצות שלא להקל ראש להעמיד אנשים ונשים בערבוביא וכו' עכ"ל עיי"ש הרי שהותרה הגזוזטרא מטעם הפרשה מאיסור. וכיון שדעת המאירי כן וכן נראה דעת רש"י ואין קושיא על דברי מהרש"א, בודאי הכי נקטינן שאין בעשיית המחיצה אלא סייג וגדר ואין בה חיוב מדאורייתא.

ויותר מזה יש לדעת שאפילו מדברי קבלה לא בעי מחיצה, שהרי למדו מזכריה פרק י"ב וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד וגו' עכ"ל ואין בלשון הכתוב זכר למחיצה, ורק שלא יהיו בערבוביא ממש נשים בין אנשים אלא אלה בצד זה ואלה בצד זה, וכמו שמצינו בבראשית פרק מ"ג ושימו לו לבדו ולהם לבדם ולמצרים האכלים אתו לבדם וגו' שפשוט שאין שום ענין של מחיצה ביניהם ורק ישבו בשלחנות נפרדים. וכן מוכח מן התוספתא, שבסוכה פרק ד' הלכה א' נשים יושבות ורואות בשמחת בית השואבה ולא היו מעורבין עכ"ל וכלשון המשנה במדות פרק ב' התקינו שנשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה ולא היו מעורבין עכ"ל, ולשון זה גופא נמצא בתוספתא שם הלכה ד' לגבי דלפסכיון של אלכסנדריא ולא היו יושבין מעורבין אלא זהביים בפני עצמן וכספיים

אחד) [סימן ב] לתרץ הסוגיות בסוכה והארכת בכתב יד ואין כאן מקומו.

ומכאן לעצם מה שהוקשה לכבודו למה להצריך שנוי רשות, הנה כן היה בעזרות בית המקדש וממנו נלמד למקדש מעט. ובעיקר הענין נראה שמכיון שמן הכתוב הקפידו שלא יהיו אנשים בין הגשים אף שלפסוק בזכריה סגי שישבו אלה

תחילה מפני כבוד בנות ישראל שלא יהו מביטין בנשים עכ"ל ובתוספות כתבו לפי שגנאי לבנות ישראל שיסתכלו בהן האנשים עכ"ל ובמרדכי כתב מפני כבודן וכו' שלא יסתכלו בהן האנשים עכ"ל, ומאי איריא גנאי וכבודן של בנות ישראל אם יש עבירה לאנשים שמסתכלים בנשים, אלא משמע שבשעת הלוייה וצער אין תוששים להרהור ולכן הביאו התוספות והמרדכי דברי הירושלמי שהם ראייה לדבריהם.

ובהגהות יד שאלו לשלחן ערוך יורה דעה סימן שנ"ט הקשה מסימן שנ"ג שממסכת קדושין דף פ' עמוד ב' שהלכה כחכמים החולקים על אבא שאול הסובר שבשעת אנינות תביר יצריה עיי"ש. ויש לתרץ לפי הלשון הראשון ברש"י שם בדבור המתחיל ורבנן שגם חכמים מודים לאבא שאול בזה וכן משמעות הגמרא שם לפי הנוסח לפנינו וכן כתב המקנה. ואף שרוב הראשונים חולקים ותפסו לשון שני ונוסח רבנו חננאל ועיין בריטב"א שמשמע שגם דעת רש"י כלשון השני, ונראה לי ראייה לזה ממסכת סוכה שם בדבור המתחיל שעוסקין בשמחה שפרש"י שהמצטער אינו מקל ראשו מהר ועוד שאין יצר הרע שולט כדקאמר קרא והסירותי את לב האבן וגו' עכ"ל הרי שלולא שאין יצר הרע לעתיד לבוא היה יצר הרע שולט אף על פי שעוסקים בהספד וצער, עדיין יש לאמר שהתוספות במסכת סנהדרין והמרדכי סוברים כלשון ראשון בפרש"י בקדושין וכמשמעות הגמרא בסוכה ומה לעתיד לבוא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט עכ"ל שהא תליא.

אולם לע"ד מעיקרה אין קושיא מסוגיא דקדושין, כי מה שחלקו שם על אבא שאול הוא בענין יחוד שאפילו בשעת צער יכול להתגבר יצרו של אדם לעשות עבירה וכלשונם שם יצרו מתגבר עליו, וכל ענין איסור יחוד הוא למנוע מעשה ביאה כמו שכתב הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק כ"ב הלכה א' ולא חלקו בין שעת צער לזמן אחר. מה שאין כן בנשים יוצאות לפני המטה שאין שם חשש עבירה שהרי ברבוי נשים ואנשים אין יחוד ועוד שאלה לפני המטה ואלה אחריה, שפיר כתבי התוספות והמרדכי שאין חוששים להרהור בשעת צער.

והוצרכתי להאריך בזה מפני שראיתי באחרונים שמרהיטת לשונם משמע שענין מחיצה מפורש בכתוב, ויש שכתבו שמן הכתוב משמע אפילו מניעת ההסתכלות עיין בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן ע"ז וגם בשו"ת אגרות משה כתב מעין זה לשיטתו, והנלע"ד כתבתי. ועיין מה שרמזתי בסוף מכתבי (לרב

[סימן לה] בענין ישיבת אנשים ונשים שהקרא עוסק בהספדים בבתי כנסיות ששייך מורא מקדש עיי"ש שיש לזה סמך מן הגמרא ואם כן כאן שהנשים יוצאות לפני המטה ואינן בבית כנסת אינו ענין לקרא, ודברי המרדכי הם ראייה לשם.

מכל מקום ממה שהקשה מגוזוטרא ותרץ ששעת צער שונה, מוכח שהגוזוטרא אינה נלמדת מן הכתוב שאם לא כן הדרא קושיא לדוכתא שקרא דזכריה עצמו עוסק בשעת צער. וע"כ כדבריניו שמקרא דזכריה היה די להעמיד אנשים מבחוץ ונשים מבפנים וכו' ורק מדבריהם החמירו יותר לבנות הגוזוטרא, וסמכו על קרא דזכריה כיון שגם הגוזוטרא מבדילה אנשים מנשים. ומקשה המרדכי נהי שאין בשעת ההלוייה איסור מקרא דזכריה מן הטעמים שלמעלה או מטעם אחר, עדיין מצאנו שחכמים חששו יותר למנוע הסתכלות לפי שיטתו שכן בנו גוזוטרא בבית המקדש ולחשוש גם כאן, ותרץ ששעת צער שונה.

ויש לדייק שהקשה על הנשים היוצאות לפני המטה שיסתכלו בהן האנשים ומשמע שמנשים אחורי המטה אין חשש וכן משמע בתוספות עיי"ש, ואמאי הרי גם כשהן אחורי המטה הן נראות כיון שאין שם מחיצה. ומכאן שלשון שלא יסתכלו אין פירושו שלא תהיינה נראות אלא שלא יבואו האנשים בהכרח להסתכל בהן, שכיון שהנשים לפניהם על כרחם מביטים בהן, וכן בבית המקדש אף על פי שהיו אנשים מבפנים ונשים מבחוץ כיון שהיו חולים שם ועומדים מסביב לחסידים מכל עבר יבואו להסתכל. ושלא כדברי האחרונים שהבינו לשון שלא יסתכלו שבפרוש המשניות של הרמב"ם שצריך שלא תהיינה נראות כלל ולע"ד אין ענין לשון זה לזה, אלא כלשון הסתכלות בשאר מקומות ולדוגמה בפני הכלה שפרושו הסתכלות מכוונת אבל ראייה בעלמא שרי ועיין במסכת כתובות דף י"ז עמוד א' בשיטה מקובצת ובים שלמה. ואמנם הוכחתי [סימן א] שקושטא לפי ציור הרמב"ם בפרוש המשניות לא היו הנשים נראות, אבל זה איננו נלמד מלשון שלא יסתכלו, והכל לפי אותו הענין ומחמת השמחה היתרה בבית המקדש שהצרכו שלא תהיינה נראות כדי שלא יסתכלו אבל במקום אחר וענין אחר די בפחות, וגם חזר בו הרמב"ם מזה במשנה תורה עיי"ש.

ומה שתרצו התוספות והמרדכי ששעת צער שונה, לע"ד מוכח כן מהירושלמי שם מאן דאמר האנשים

דבי ר' ינאי אמרי גדר מותר לזרוע בו כל מיני תורכבינה עכ"ל עיי"ש במראה הפנים.

ושוב אין להרהר למה לא תועיל אינה עומדת ברוח מצויה וכדומה, שכל תקנות חכמים כך הן ולא נתנו דבריהם לשעורים. שהלא אם ישבו נשים ואנשים סמוכים ממש משני צדדים של מחיצה שאינה מבדלת רשות יש להסתפק האם נקראים מעורבים או לבדיהם לענין איסור הכתוב, ולכן אפילו כשיושבים מרוחקים אלה מן אלה לא פלוג אלא בענין מחיצה כשרה דוקא. בברכת כתיבה וחתימה טובה.

יהודה הרצל הנקין

רב אזורי

מרוחקים מאלה בלא הבדלה נוספת וכמו שהוכחתי למעלה, הרי דבר זה צריך שעור מהו מעורב ומהו מרוחק ולכן הבדילו רשויות שאז בודאי אינם מעורבים, כמו שהבאתי מדברי הרמב"ם בהלכות טומאת צרעת ממסכת נגעים פרק י"ג, וכמו שיש שעורים להרחקת כלאים אבל אם יש שם מחיצת י' טפחים מותר לנטוע סמוך לגדר כמו שאמרו במסכת כלאים פרק ב' משנה ח'. ועיין מה שכתב ברמב"ם ובשלחן ערוך יורה דעה סימן רצ"ז סעיף כ"ב הטעם מפני שנראים מובדלים, ונראה שקאי על השאר בור וניר וכו' אבל גדר מבדילה אפילו אינה נראית, כמו שאמרו בירושלמי שם שתי שדות זו על גבי זו וכו'.

סימן ד

נשים בודדות בעזרת גברים בבית הכנסת

כ"ה, אדר תשל"ח

ובשו"ת מהר"ם ב"ב סימן ק"ח כתב שבעיר שכולה כהנים כהן קורא פעמיים ושוב יקראו נשים וכו' ונהי וכו' אמרו חכמים לא תקרא אשה בתורה מפני כבוד הצבור היכא דלא אפשר ידחה כבוד הצבור מפני פגם הכהנים הקוראים שלא יאמרו בני גרושות הם עכ"ל, והובא במרדכי למסכת גיטין סימן ת"ד וברבנו ירוחם נתיב ב' ובבית יוסף באורח חיים סימן קל"ה, ואם היה איסור לאשה להיות שם לא היה מתיר. ובשלחן ערוך סימן קל"ה סעיף י"ב פסק שבעיר שכולה כהנים כיון שכולם יודעים ליכא פגם ויעלה כהן אחר כהן כדעת שו"ת הרשב"א חלק א' סימן י"ג ותשל"ג, אבל בעיקר הדין של נשים עולות מודה.

וכן בהגהות יעב"ץ במגילה כתב שנשים עולות לתורה היכא דלא אפשר כגון שאין שבעה גברים היודעים לקרוא ויש אשה בקיאה דלא סגי בלא דידה, ומה שאמרו אשה לא תקרא בתורה הוא כשיש גברים הבקיאים, ובחסדי דוד לתוספתא מגילה פרק ג' הלכה ה' כתב בסתם שכיון שמעיקר הדין נשים עולות לכן בדיעבד אם עלתה לא תרד. ויש לדקדק ותחילה בריעב"ץ, הלא אמרו בתוספתא שם הלכה ו' בית כנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב

נשאלתי מרב אחד אודות בית כנסת שיש בו עזרת נשים כשרה בעליה אבל למטה בעזרת הגברים יש גם ספסל לנשים זקנות שאינן יכולות לעלות במדרגות, האם מותר לעשות כן והאם מותר להתפלל שם. ועיין בספר קדושת בית הכנסת בפסק הדין הלועזי שבבית הכנסת שבעיר מוגנט קלמנס שעליו נכתב הספר היה ספסל כזה, והרבנים שכתבו שם לא הזכירו הדבר כלל בדבריהם ואפשר שלא ידעו עליו. לע"ד אסור לעשות כן אבל בדיעבד ובאופן ארעי אין נשים בודדות פוסלות התפלה. ומעשים כמה פעמים בבית שאן בבתי כנסת שלא היו בהם עזרות נשים כיון שהנשים לא נהגו לבוא לבית הכנסת, ונכנסה אשה אחת או שתים וישבה מהצד ואי אפשר היה לגרום שתצא או שהיינו באמצע התפלה והתרתיה להמשיך להתפלל.

ובלמד ממסכת מגילה דף כ"ג עמוד א', תנו רבנן הכל עולין למגין שבעה ואפילו קטן ואפילו אשה אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד צבור עכ"ל ומשמע שאין איסור אחר במה שתעלה לבימה.